Z ekonomické literatury

TROCHU JINÁ KNIHA O NADNÁRODNÍCH SPOLEČNOSTECH

Christiana Kliková, VŠB-TU Ostrava; Milan Žák, VŠEM Praha

Ladislav Blažek, Alena Šafrová Drášilová. Nadnárodní společnosti v České republice. Vývojové trendy, organizace a řízení, kultura a odpovědnost
Praha : C. H. Beck, 2013. 211 s. ISBN 978-80-7400-478-0.

Na našem knižním trhu odborné ekonomické literatury se objevila nová zajímavá publikace, týkající se nadnárodních společností; jak sami autoři uvádějí, motivací k vytvoření této knihy byly výsledky výzkumu v oblasti nadnárodních společností, realizovaného jedním z řešitelských týmů Centra výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, působícího na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Struktura knihy je vyvážená, je rozdělena do šesti kapitol a čtenářům přibližuje nadnárodní společnosti z různých hledisek: zabývá se jak jejich ekonomickými aspekty, tak i jejich organizací a uspořádáním. Poslední dvě kapitoly se v obdobných publikacích vyskytují jen sporadicky, a o to více jsou čtenářsky přínosné; jsou totiž zaměřeny na kulturu a odpovědnost nadnárodních společností.

Prvá kapitola nese název „Vznik a rozvoj nadnárodních společností“ a je jakýmsi prvotním vstupem do dané problematiky; podrobně mapuje ekonomickou globalizaci a její vývojové trendy v poslední době a zabývá se vlivem nadnárodních společností i organizací na národní stát. V této souvislosti autoři konstatují, že národní stát jako takový se dostá-

vá do defenzivy, protože tlak těchto institucí na liberalizaci podnikání a mezinárodního obchodu je obrovský. Všímají si také pořadí jednotlivých ekonomik v různých mezinárodních žebříčcích, které sestavují Světová banka, Centrum světové konkurenceschopnosti, Heritage Foundation a další a shledávají, že země, které patří mezi ekonomicky vyspělé a konkurenceschopné ekonomiky, dosáhly vysoký index snadnosti podnikání (Doing Business) a mají vyspělé demokratické instituce včetně značné svobody podnikání. Velmi podnětné se jeví také zamyšlení autorů nad „virtualizací“ mezinárodního podnikání, jehož nejvýznamnějším průvodním jevem jsou daňové ráje; to znamená, že nadnárodní společnosti v daném národním státě mají umístěny pouze své reálné výrobní a řídicí aktivity a všechny ostatní činnosti se odehrávají mimo jejich území zejména tam, kde jsou daně velmi nízké. V další části této kapitoly se její tvůrci věnují problematice přímých zahraničních investic a jejich pozitivního i negativního vlivu na ekonomiku hostitelské země. V závěru kapitoly je uveden přehled největších nadnárodních společností světa v období let 2003–2012.

Druhá kapitola „Vstup nadnárodních společností do českého ekonomického prostředí“ shrnuje pozitivita i negativa „české cesty transformace“ a stručně přibližuje ekonomický vývoj ČR do roku 1998. Tento rok je, podle autorů, ukončením „české“ transformace, protože „budovat kapitalismus bez kapitálu nelze“ (str. 46); a proto jsou od tohoto data v naší zemi vytvářeny podmínky pro vstup zahraničních investorů. V závěru této části práce autoři upozorňují na průvodní jev přílivu přímých zahraničních investic (PZI) do země – na vznik duální ekonomiky.

Protože efektivnost nadnárodních společností je, kromě jiného, podmíněna i formou jejich vnitřního uspořádání a ovládnutí, zaměřili se autoři ve 3. kapitole na zjištění toho, jaká je jejich konkrétní podoba a podrobně se věnují deskripci nejrozšířenější formy uspořádání nadnárodních společností – podnikatelskému seskupení. V závěru této části monografie je diskutován vztah vlastníků a manažerů, který vhodně ilustrují četné konkrétní příklady.

Ve čtvrté části práce s názvem „Organizace a řízení nadnárodních společností“ je zdokumentován proces, který začíná vstupem podniku na zahraniční trh a jeho rozrůstáním, vznikem jeho poboček, přeměnou původního mateřského podniku na centrálu a následně vztahy, které probíhají mezi touto řídicí centrálou a jejími pobočkami. Nemalá část této kapitoly je věnována organizační struktuře nadnárodních společností, která je doplněna četnými konkrétními příklady a schémata.

Zajímavá je kapitola pátá, která je zaměřena na kulturu nadnárodních společností, jež je poplatná národní kultuře lidí, kteří ve společnosti pracují a která velkou měrou ovlivňuje fungování a rozvoj těchto společností. Protože nadnárodní společnosti se většinou nacházejí v jiné než mateřské zemi, střetávají se s místní kulturou a s místními kulturními zvyklostmi, a tak přispívají ke vzniku multikulturního prostředí, které na jedné straně může být zdrojem konfliktů, na straně druhé však může

vést ke vzájemnému kulturnímu obohacování. Každá organizační kultura má totiž svá národní specifika, která jsou pro danou zemi typická; proto je důležitá tato specifika poznat a respektovat je; přitom autoři zdůrazňují nutnost koexistence rozdílných kultur v rámci velkých nadnárodních společností. V závěru této části jsou uvedeny konkrétní specifické rysy německé, japonské a americké kultury především z hlediska jejich soužití s kulturou českou a stručně zmíněny i některé další faktory organizační kultury a možnosti jejího ovlivňování.

V šesté, závěrečné části monografie je zdůrazněna společenská odpovědnost nadnárodních společností, především z hlediska nové dimenze podnikatelské etiky. Podstatnou roli zde sehrává existence a přijetí etického kodexu, který mnohé nadnárodní společnosti vytvořily a jehož principy v praxi uplatňují.

Z tohoto stručného textu vyplývá, že autoři monografie vytvořili kompaktní dílo, které se problematikou nadnárodních společností zabývá komplexně, ze všech možných hledisek. Navíc je celá kniha proložena četnými konkrétními příklady a pro větší názornost doplněna množstvím tabulek a grafů. Je napsána velmi čtivou formou, bez zbytečného teoretizování, jasně a srozumitelně.

Předkládaná fakta, úvahy a výsledky zmiňovaného empirického výzkumu (průzkumu) jsou, jak již bylo uvedeno výše, základními stavebními kameny hodnocené publikace a jsou vysoce zajímavá a neoddiskutovatelná. Čtenáři by však neměla uniknout témata nastíněná v úvodu textu, témata, která naopak diskuzi vyvolávají, anebo alespoň vedou k zamyšlení a v konečných důsledcích k pokládání zajímavých otázek o stavu světa, ve kterém žijeme. Obecně se tyto otázky dají formulovat jako „souboj“ subjektů o ovlivňování nezbytného a nezvratného procesu globalizace. Jde o střet zájmů národních států a nadnárodních společností o mocenské postavení ve světě, o míru jejich vlivu na světovou ekonomiku, o politiku vyvolávání tlaku na rozhodová-

ní nadnárodních organizací typu MMF, SB, WTO apod. V tomto souboji, zdá se, národní státy prohrávají. Úloha hospodářských politik má v tomto procesu čím dál tím omezenější roli, danou silnými globalizačními hráči nadnárodních koncernů na finančních trzích, aniž bychom řešili otázku, zda je to dobře nebo špatně. Velmi zjednodušeně lze konstatovat pozitivní vliv tohoto procesu na fiskální odpovědnost vlád a negativní vliv na koncentraci bohatství do rukou poměrně úzké skupiny lidí. Tento vývoj je chápán jako přirozený,

ale před vnímavého čtenáře klade celou řadu otázek o budoucnosti. Je možno tomuto vývoji čelit? Chceme tomu čelit? Máme vůbec možnost ovlivňovat budoucí vývoj? Jakou proměnou by musely projít národní státy, aby získaly znovu svůj vliv na světovou ekonomiku? A je vůbec žádoucí, aby tento vliv získaly? Je budoucnost spojena s větší ekonomickou a posléze politickou integrací? ... a takto bychom mohli pokračovat. Je dobře, že autoři kladou tyto otázky, pochvalme je za to a přemýšlejme.